

1° Homicidium conjugis, ab altero conjuge et ab eo quocum matrimonium ineundum foret, patratum. Quare non incurritur impedimentum, si alteruter tantum mortem conjugis machinatus sit, altera parte inscia, invita, vel post factum tantum approbante. Parum autem refert utrum homicidium patratum sit physice, ex. gr. dato veneno, an moraliter tantum, ex. gr. corrumpendo medicum ne dato remedio mortem arceret.

2° Ut haec conspiratio in caedem conjugis oriatur ex intentione contrahendi matrimonii cum homicidii complice: nam impedimentum praecise statutum est eo fine ut nullus conjux, spe novi matrimonii cum complice, a comparte interficiatur. Probabilis quoque videtur nonnullorum (Feye, n. 453) opinio: requiri ut hujusmodi intentio non tantum in uno, sed in utroque complice adsit et externe manifestetur, saltem ita ut prolata ab una parte, ab altera non rejiciatur. Vix tamen fieri potest ut, si adsit mutua conspiratio in mortem, intentio mutua vel non habeatur, vel nullatenus manifestetur.

3° Ut mors conjugis e machinatione, non autem ex alia qualibet causa, puta ex imperitia medici vulnus male curantis, reapse secuta fuerit.

Has condiciones AA. fere unanimes deducunt ex ipso Jure (Decr. l. 3. t. 33. c. 1. et l. 4. t. 7), collato fine quem Ecclesia in hoc impedimento statuendo intendit. Idem dic de duabus speciebus sequentibus.

II. Secunda hujus impedimenti species vocari solet **adulterium solum**, et sequentes requirit condiciones:

1° Adulterium quod debet esse:

a) *Verum*, non mere existimatum: igitur necesse est ut saltem una pars sit valido matrimonio juncta.

b) *Formale ex utraque parte*. Vid. necesse est ut utraque pars sciat saltem alterutram esse matrimonio junctam. Nec sufficit ut utraque sciat se esse conjugatam: sic enim non fieret injuria eidem matrimonio, quod ad incurrendum impedimentum requiritur. Minime vero necessarium est ut uterque matrimonio junctus sit: nullo enim jure duplex adulterium requiritur. Tandem probabiliter non est censendum adulterium formale quod patratum fuerit cum ignorantia crassa status conjugalis in altera parte: non tamen excusat ignorantia affectata. (S. Alph. n. 1036)

c) *Consummatum*, seu de se aptum ad generationem. (n. 456)

2° Promissio matrimonii cum adultero ineundi, vel ejusdem attentatio. In hac promissione sequentes debent concurrere condiciones:

a) Ut sit de matrimonio *post mortem conjugis ineundo*. Si enim promitteretur matrimonium contrahendum altero vivente, non haberetur ansa captandae mortis conjugis: quae ratio est hujus impedimenti. (Ball. P. n. 1036)

b) Ut sit *signo externo expressa* et ab altera parte acceptata; neque sufficit probabiliter alterius partis silentium. (S. Alph. n. 1038)

c) Ut sit *vera*, non ficta: haec enim non est stricte dicta promissio, qualis in materia odiosa requiritur. (S. Alph. n. 1039)

d) Ut sit *absoluta*, vel, si facta est sub condicione, ut condicio fuerit impleta. Condicionata enim promissio minorem ansam praebet captandae mortis conjugis. (S. Alph. n. 1040)

e) Ut sit *mutua*. Verum quidem est sententiam communiorem et probabiliorum id negare (S. Alph. n. 1041), quia repromissio nullo jure exigitur. Sed, cum locutiones in Jure adhibitae (Decr. l. 4. t. 7. c. 8), ex. gr. *fides data ducendi*, absque ulla vi intelligi possint de fide mutua, poena autem aequalis aequalem in utroque culpam supponat, practice non est urgendum impedimentum in foro conscientiae, ubi deficit repromissio. (Ball. P. n. 1040)

Attentatio matrimonii in eo est quod vir et mulier, quacumque ratione, matrimonium, utique invalide, inire conantur: minime sufficit consortium adulterinum. Attamen, ex communi AA. sententia (Gasp. n. 649), sufficit matrimonium civile, ac proinde praesens impedimentum incurrunt quotquot, vivente legitimo conjuge, aliud matrimonium civiliter ineunt et consummant (nisi forte altera pars prius matrimonium ignoret).

3° Adulterium et promissio seu attentatio fieri debent stante eodem matrimonio. Ideo, si Titius promittat matrimonium Annae, vivente sua conjuge Maria, et haec mortua ducat Caiam, quo durante matrimonio adulterium committat cum Anna, nullum contrahit impedimentum. (Schmalzgr. in Decr. l. 4. t. 7. n. 18) Insuper, si promissio matrimonii revocata fuerit ante adulterium, non incurritur impedimentum, cum utrumque requisitum non concurrat. (S. Alph. n. 1037) Nihil tamen refert utrum praecedat adulterium an matrimonii promissio.

486. III. Tertia hujus impedimenti species vocari solet **utrumque simul**, et sequentes requirit condiciones:

1° Adulterium quale supra (II) explicatum est.

2° Homicidium conjugis ab una parte patratum, altera inscia vel invita. Hic ergo non requiritur machinatio de qua supra (I).

3° Utrumque fieri debet, eodem stante matrimonio. Quare adulterium necessario mortem, non tamen mortis attentationem praecedere debet.

4° Caedes facienda est animo contrahendi matrimonium cum adultero: id enim communiter AA. ex fine legis deducunt. (Schmalzgr. l. c. n. 52) Probabiliter non requiritur ut hic animus alteri parti manifestatus fuerit antequam caedes patretur, quia nullibi id in Jure exprimitur. Attamen S. Alph. (n. 1036) cum aliis id necessarium ducit et plures graves AA. etiam recentes id saltem probabile opinantur, ex. gr. D'Annib. III. n. 441. Quare aliqua saltem extrinseca probabilitas huic sententiae denegari nequit.

IV. Controvertitur inter AA. num impedimentum criminis incurratur ab iis qui hujus **legis existentiam ignorant**. Affirmant plerique Canonistae (De Becker, p. 165) : quia impedimentum istud potius ad sanctitatem societatis conjugalis conservandam, quam ad delinquentium punitionem statutum est. Attamen, in foro saltem interno, probabilitatem sententiae negantis admittendam censemus. Hanc enim saltem ut probabilem habent optimaе notae Theologi Morales (Ball. P. n. 1044 seqq.; Lehm. II. n. 770; D'Annib. III. n. 442), immo et Canonistae. (Gasp. n. 658) Deinde negari nequit hoc impedimentum habere rationem poenae et quidem extraordinariae : talis autem ab ignorantibus non videtur incurrere. (Vol. I. n. 144) In praxi igitur, si uterque praedictorum scelerum reus hujus legis existentiam ignorabat, nulla stricta obligatio petendae dispensationis urget. Attamen, si absit notabilis incommodi timor, consultius erit eam petere ut dubia in posterum resecentur.

V. Impedimentum criminis **multiplicari** potest tum ratione personarum delinquentium, tum ratione criminum quae patrantur. Sic duplex erit impedimentum, in casu homicidii solius, si utriusque conjux a conspirantibus occiditur ; in casu adulterii solius, si uterque adulter conjugatus est, et haec circumstantia utrique nota est ; in casu utriusque simul, si uterque adulter conjugicidium patrat. Pariter duplex erit impedimentum si in eodem casu concurrunt quaecumque necessaria sunt ad constituendum impedimentum adulterii solius et simul quae ad impedimentum homicidii solius requiruntur.

VI. Impedimentum criminis profecto **juris tantum ecclesiastici** est : quare non incurratur ab infidelibus, etiam postquam uterque ad fidem conversi sunt. Si vero e duobus complicibus, una pars fidelis, altera infidelis est, impedimentum incurratur a parte fideli et per eam ad alteram transit. (Decr. I. 3. t. 33. c. 1) Excipe tamen, si actio ob quam Ecclesia directe imponit impedimentum, puta homicidium, patrata fuerit a parte infideli : tunc enim neque ipsa pars fidelis impedimentum incurrat, cum rea sit solius adulterii. (Schmalzgr. I. c. n. 46)

VIII. IMPEDIMENTUM DISPARITATIS CULTUS.

487. Disparitatis cultus nomine vocatur duplex impedimentum : alterum mere impediens, quod saepius etiam mixtae religionis dicitur, alterum dirimens. De hoc tantum hic agemus : de illo inter impedimenta mere impediencia, n. 517.

I. Ob disparitatem cultus irritum est matrimonium inter partem baptizatam et partem non baptizatam, etiam catechumenam. Ex jure naturali hujusmodi matrimonium est illicitum ob grave periculum, cui plerumque tum pars fidelis, tum liberi nascituri exponuntur, fidei catholicae amittendae vel neglegendae. Attamen, cum hujusmodi periculum quandoque removeri possit et graves rationes talis matrimonii ineundi nonnumquam urgeant, fieri potest ut ex jure naturali nihil eidem ineundo obsistat. Nulla vero solida ratio datur ob quam matrimonium inter baptizatam et non baptizatam censeatur jure naturali vel divino irritum. Immo quam falsum id sit, ostendunt tum consuetudo primis Ecclesiae saeculis vicens tales nuptias contrahendi, tum dispensatio quam Ecclesia hodie in hoc impedimento, perinde ac in ceteris impedimentis juris mere ecclesiastici, concedere solet. Igitur vis dirimens hujus impedimenti unice repetenda est a **jure positivo** : quod, secundum communissimam AA. sententiam, nullo universali decreto, sed consuetudine introductum est. Haec tamen consuetudo jam a pluribus saeculis vim verae legis universalis obtinuit, ita ut impedimentum disparitatis cultus censendum sit vigere etiam in ecclesiis quae nuper in locis ethnicorum fundantur. Id extra dubium ponit praxis S. Sedis erga loca Missionum, et affirmat Bened. XIV. (Const. *Singulari Nobis*, 9 Febr. 1749) Exceptionem tamen videtur admittere S. Sedes pro casu plane extraordinario, in quo pauci fideles tam procul a reliquis sejuncti vivant, ut neque compartem christianam ducere, neque ad dispensationem recurrere possint : qui casus expositus erat a Vic. Ap. Manducuriae. Hos enim non esse inquietandos, si cum parte infideli nubarent, respondit S. Inqu. 4 Jun. 1851. (Coll. P. F. n. 1275)

488. II. Difficultatem de impedimento isto saepe cient, praesertim in locis mixtae religionis, **dubia de baptismo** ab alterutro nupturientium suscepto. Breviter regulas de hoc argumento tenendas proponemus, adhaerentes pluribus responsis S. Inquisitionis, e quibus mens S. Sedis manifestatur. Haec fusius videsis apud Gasparri (n. 598 seqq.) et potissimum apud De Becker. (p. 218 seqq.) Videlicet :

1° Tamquam principium generale tenendum est : baptismum dubium, in ordine ad matrimonium ineundum vel initum, habendum esse ut baptismum validum. Sic S. Inqu. 7 Jul. 1880 (ap. Gasp. n. 603) declaravit matrimonium dubie baptizati cum non baptizata habendum esse ut invalidum ; matrimonium vero duorum dubie baptizatorum, qui sint consanguinei vel affines, habendum esse ut invalidum ob impedimentum consanguinitatis vel affinitatis. Et jam 18 Sept. 1872 (Coll. P. F. n. 1872) respondit invalidum esse, propter impedimentum disparitatis cultus, matrimonium inter haereticum dubie baptizatam et infidelem. Hinc

apparet omnino aliter dicendum esse de valore baptismi dubii in ordine ad matrimonium ac de eodem dictum est (n. 151) in ordine ad salutem in tuto ponendam. (1)

2º Principium praefatum aequè applicandum est matrimoniis contractis (quod omnes concedunt) et contrahendis (quod a nonnullis in dubium vocatur). Etenim S. Inqu. Vic. Capit. Monacensem, normam generalem petentem pro contrahendis matrimoniis in quibus dubium de valore baptismi suscepti perseveraret, 18 Sept. 1890, remisit ad decreta 17 Nov. 1830 et 9 Sept. 1868, in quibus universaliter principium praefatum tradebatur. Tutius tamen erit dispensare ad cautelam in impedimento disparitatis cultus, quando solida ratio suadet alteram partem non esse baptizatam. Atque in hunc sensum respondit S. Inqu. de hujusmodi casu interrogata, 12 Apr. 1899. (N. R. Th. t. 31. p. 655 seqq.)

3º Nulla distinctio videtur admittenda inter dubium juris et dubium facti de valore baptismi collati. Etenim S. Inqu. in resp. cit. 7 Jul. 1880, declaravit: "Praevio diligenti examine in singulis casibus, et persistente adhuc dubio sive juris, sive facti, eadem debent esse conclusiones respectu matrimoniorum."

4º Ubi dubium occurrit de matrimonio quod inter duas partes acatholicas vel unam partem catholicam et alteram haeticam contractum sit, num alterutra vel utraque pars baptizata sit, semper examinandus est casus particularis. Si vero nulla adsunt testimonia quibus probabilitas suscepti baptismi adstruatur vel elidatur, standum erit praesumptionibus pro collato baptismo vel contra factum collationis baptismi militantibus, ut respondit S. Inqu. 1 Aug. 1883 ad Episc. Savannensem. (Coll. P. F. n. 662) Eodem responso declaravit *non esse praesumendum* baptismum in sequentibus casibus: a) Si pars vel partes acatholicae parentes habuerint ad sectam pertinentes quae baptismum respuit; — b) si parentes habuerint pertinentes ad sectam in qua baptismus non confertur nisi adultis, ut fit ex. gr. in secta Baptistarum; — c) si parentes habuerint qui, dum in vivis essent,

(1) Ex hac practica regula deducit Lehmkühl (II. n. 322) omnes qui dubie baptizati sunt jure divino subesse Ecclesiae jurisdictioni, ac proinde omnibus legibus quae fideles adstringunt, speciatim confitendi omnia peccata post dubium baptismum commissa. Cfr. supra n. 259. Sed verius ibi meram praesumptionem reperiri putamus quam Ecclesia sequatur in dijudicandis causis matrimonialibus, sed quae minime impediatur quominus in foro interno de obligationibus dubie baptizatorum pro majore vel minore certitudine quae de eorum baptismo habeatur, judicetur. Hanc praesumptionem nequaquam ita firmam esse ut censet Lehmkühl, indicare videntur tum dispensatio quam S. Sedes ad cautelam elargitur ubi probabile est alterutram partem non esse baptizatam (ad 2um), tum exceptio facta pro casu quo de baptismi nullitate postea certo constiterit (ad 6um)

professi sint se nolle ad ullam sectam pertinere. Verum simul declaravit S. Inqu. *recte praesumi* baptismum si partes acatholicae parentes habuerint pertinentes ad sectam quae baptismum ut necessarium habet, vel in qua saltem ordinarie administratur, et iidem parentes in sua secta zelosi fuerint, vel etiam si unius tantum parentis secta et zelosus animus praesumptioni baptismi favent, dummodo is indubie primas partes in educatione prolis habuerit, neque alter conjux cognoscatur positive contrarius collationi baptismi. Quare de valore hujusmodi matrimonii judicandum erit quasi ea pars cujus baptismus praesumendus sit, reapse sit baptizata, ea voto pars cujus baptismus non praesumendus sit, neque aliis specialibus argumentis probabiliter constet, reapse non sit baptizata. In aliis vero casibus in quibus magis dubia sunt praesumptionis fundamenta, jussit S. Inqu. (Decr. cit.) ut ad S. Sedem, expositis omnibus adjunctis, recurratur.

5º Si duae partes, quae se catholicas reputabant, matrimonium inire, et postea dubium oritur num una pars rite baptizata fuerit, haec quidem sub condicione erit rebaptizanda, sed matrimonium tamquam validum omnino habendum est, ut pluries in talibus casibus respondit S. C. C., ex. gr. in Tarvisina Matrimonii 4 Mart. 1737. Cur in hoc casu, sine ulla renovatione consensus matrimonium valeat alii aliter explicant. Probabilius opinamur cum Gasparri (n. 597): consuetudinem, qua impedimentum disparitatis cultus inductum est, hujusmodi casus non esse complexam.

6º Ubi matrimonium initum est inter duas partes, quarum una certo et altera dubie baptizata erat, puta inter virum protestantem et mulierem catholicam, si postea (quod raro continget) certo innotescit alteram non fuisse baptizatam, non satis constat utrum tale matrimonium sit validum an invalidum. Quidam, ut Gasparri (n. 597 seqq.), existimant valere, tum ob rationem supra (5º) allatam de extensione praesentis impedimenti, tum quia valori videntur favere responsa S. Sedis. Alii, ut Lehmkühl (II. n. 752) censent id semper validum esse quando initum est cum dispensatione Ecclesiae quoad impedimentum prohibens mixtae religionis (n. 517), quia Ecclesia, dum in foro externo prohibet ne hujusmodi matrimonium postea impugnetur, manifestat suam voluntatem dandi dispensationem in impedimento mixtae religionis, quatenus opus est. Alii, ut De Becker (p. 224), invalidum censent, quia S. C. C. in dubiis exortis non solet attendere num, momento matrimonii, dubium vel certitudo adfuerit de validitate vel invaliditate baptismi unius partis, sed num, eodem momento et *objective*, una pars fuerit baptizata, altera non, et de hac re certo constet, sive jam ipso momento matrimonii, sive postea tantum. Sic S. Off. 5 Febr. 1851 edixit: "Generatim loquendo qui in Hollandia convertuntur ad fidem catholicam, habendos esse ex capite baptismatis tamquam valide conjugatos, nisi forte certe et evidenter